

Przyczyny orzekania nieważności małżeństwa

Małżeństwo kanoniczne jest związkiem **nierozerwalnym**, tj. obowiązującym aż do śmierci jednego z małżonków. Nierozerwalność stanowi- obok jedności- istotny element małżeństwa, który pochodzi od samego Chrystusa. On to bowiem uroczyście proklamował zasadę „*Co Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela*” (Mt 19, 6; por. Mk 10, 9; Łk 16, 18). **Jeśli więc sakramentalny związek małżeński został zawarty zgodnie z wymogami prawa kanonicznego- a więc ważnie- żadna władza ludzka nie jest w stanie go rozwiązać.** Jedynie od małżeństwa niedopełnionego (nieskonsumowanego przez podjęty dobrowolnie i spełniony w sposób naturalny akt małżeński) możliwe jest uzyskanie dla poważnej przyczyny dyspensy papieskiej mocą której taki związek przestaje obowiązywać (kan. 1697-1706 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.).

Możliwe jest także rozwiązanie węzła małżeńskiego na korzyść wiary mocą tzw. przywileju Pawłowego i na podstawie pełni władzy papieskiej [w przypadku wcześniejszego wielożeństwa] (kan. 1143-1150 KPK). Znana jest także prawu kanonicznemu instytucja separacji małżeńskiej, czyli rozdziału albo zerwania lub zaniechania wspólnego pożycia małżonków mimo dalszego trwania ich węzła małżeńskiego (kan. 1151- 1155 KPK).

Konsekwentnie do zasady nierozzerwalności małżeństwa **doktrynie i ustawodawstwu Kościoła obce jest pojęcie rozwodu znane w prawodawstwie świeckim.** Oznacza to, że ważnie zawartego małżeństwa sakramentalnego nie tylko nie można rozwiązać, ale nawet unieważnić.

Ponieważ prawo kanoniczne stawia pewne ogólne wymogi co do zawarcia małżeństwa i od ich zachowania uzależnia ważność tego związku, **istnieje możliwość nieważnego zawarcia małżeństwa.** Staje się ona faktem wówczas, gdy wprowadzie miała miejsce liturgiczna celebrowanie małżeństwa i wszystko wskazuje na to, że zostało ono rzeczywiście zawarte, lecz z powodu pominięcia jakiegoś wymogu prawa przypisanego do ważności związek *de facto* nie zaistniał, czyli małżeństwo zostało zawarte nieważnie. Pojęcie zatem nieważności małżeństwa przyjęte w prawie kanonicznym różni się istotowo od pojęcia rozwodu czy unieważnienia funkcjonującego w prawie świeckim (polskim). Dodać należy, że brak u jednego lub obojga nupturientów (osób zawierających małżeństwo kanoniczne) świadomości pominięcia określonego wymogu przepisane do ważności małżeństwa nie ma żadnego znaczenia prawnego dla waloru prawnego ich związku. Liczy się jedynie stan obiektywny istniejący w chwili zawierania małżeństwa. Jeżeli wszystkim wymogom prawa stało się zadość, małżeństwo zostało zawarte ważnie, jeśli zaś nie- zostało zawarte nieważnie. Wszelkie okoliczności, które zaistniały dopiero po zawarciu (ważnego) małżeństwa (np. popadnięcie przez jedną ze stron w nałóg alkoholizmu lub narkomanii) nie podważają waloru prawnego związku.

Jeśli małżeństwo kanoniczne może być zawarte nieważnie, to powstaje pytanie, jaki jest status prawny tych, którzy trwają w małżeństwie nieważnie zawartym, sami o tym nie wiedząc? W tej kwestii prawodawca kościelny przyjmuje domniemanie prawne w myśl którego małżeństwo należy uważać za ważne, dopóki Nie udowodni się czegoś przeciwnego (kan. 1060 KPK). Zatem, jeśli któryś z małżonków uważa swoje małżeństwo za nieważnie zawarte i nie chce pozostawać w tym związku, powinien podjąć odpowiednie kroki zmierzające do wykazania przed sądem kościelnym faktu nieważności.

Trzy rodzaje okoliczności powodujących nieważność małżeństwa

1. **Małżeństwo może zostać nieważnie zawarte z powodu jakiejś przeszkody zrywającej, od której nie uzyskano dyspensy.** Od niektórych przeszkód nie da się uzyskać dyspensy. Poszczególne przeszkody zrywające są określone w kan. 1083-1094 KPK. Są one następujące:

- Wiek (14 lat dla kobiety i 16 dla mężczyzny);
- Niezdolności płciowej (impotencja);
- Węzła małżeńskiego (małżeństwo z inną osobą);
- Różność religii (ślub z osobą nieochrzczonej);
- Świeć;
- Profesji zakonnej;
- Urowadzenia;
- Występku (małżonkóbójstwo);
- Pokrewieństwa (w linii prostej i do 4 stopnia linii bocznej);
- Powinowactwa (w linii prostej);
- Przyzwoitości publicznej;
- Pokrewieństwa prawnego (powstałego z adopcji).

W trybunałach kościelnych nie spotyka się raczej spraw o stwierdzenie nieważności małżeństwa z wyżej wymienionych powodów.

2. **Małżeństwo może zostać nieważnie zawarte wskutek braków dotyczących zgody małżeńskiej**. Istnieje tutaj szereg okoliczności sprawiających nieważność małżeństwa. Określają je kan. 1095-1107 KPK. Najważniejsze z nich to:

- Brak minimum poznania małżeńskiego;
- Pozbawienie używania rozumu (choroba umysłowa);
- ***Poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich*** (brak pewnej dojrzałości sądu, rozeznania proporcjonalnego do natury zawieranej umowy. Osoba jest niezdolna do właściwego uchwycenia natury wspólnego życia, implikującego określone prawa i obowiązki małżeńskie. Zgoda małżeńska nie może być dobrowolnie wyrażona, skoro kontrahent nie posiada zdolności do jej rozeznania. Zatem chociażby ktoś znał abstrakcyjnie obowiązki małżeńskie, lecz nie był zdolny ocenić subiektywnie swego stanu, wówczas nie można mówić o właściwej ocenie i praktycznej zdolności do zawarcia związku małżeńskiego).
- ***Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej*** (chodzi o sytuacje, w których dany podmiot, jakkolwiek posiada wystarczające używanie rozumu i jest w stanie dokonać rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich, to jednak- wskutek zaburzeń natury psychicznej- nie jest w stanie podjąć, a tym samym wypełnić istotnych zobowiązań małżeńskich. Nie mogąc podjąć istotnych obowiązków małżeńskich, nie jest w stanie przekazać przedmiotu zgody małżeńskiej, co powoduje nieważność małżeństwa. Innymi słowy- nikt nie może zobowiązać się do tego, czego nie może wypełnić. Chodzi tutaj o zaburzenia osobowości- w różnych sferach życia- uniemożliwiające nawiązanie relacji międzyosobowej we wspólnocie, jaką jest małżeństwo. Przykład: niedojrzałość uczuciowa, zainteresowanie wyłącznie własną osobą, działanie ograniczone wyłącznie do własnych interesów, egoizm w postaci zagarniania wszystkiego dla siebie, próżność i upór).
- Podstęp przy zawieraniu małżeństwa (umyślne wprowadzenie w błąd);
- Symulacja;
- Wykluczenie jakiegoś z istotnych przymiotów lub elementów małżeństwa (jedność, nierozzerwalność, zrodzenie i wychowanie potomstwa);
- Zawieranie małżeństwa pod warunkiem;
- Przymus i bojaźń.

3. Przyczyną nieważności małżeństwa mogą także być **braki dotyczące formy kanonicznej, a więc sposobu zawierania małżeństwa.** Są to jednak najrzadsze przypadki. Dotyczą raczej kapłana asystującego przy zawieraniu małżeństwa (brak odpowiedniego upoważnienia), oraz zobowiązanie do zawierania małżeństwa przez katolików wg formy kanonicznej.

Poradnia prawno- kanoniczna *Bona Fides* czynna jest w każdy czwartek od godz. 18.00
w domu parafialnym w Kędzierzynie- Koźlu,
ul. Złotnicza (wejście od ul. Bonczyka).
dr Andrzej Szamański - tel. kom. 605 05 90 18; e-mail: andrzej@kozle.pl